

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА СПОСОБИ ТВОРЕННЯ АНГЛОМОВНИХ КІНЕМАТОГРАФІЧНИХ ТЕРМІНІВ

SEMANTIC PECULIARITIES AND WAYS OF FORMATION OF ENGLISH-LANGUAGE CINEMATOGRAPHIC TERMS

Бондаренко А.О.,

orcid.org/0000-0002-5125-7039

*магістр кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*

Бялик В.Д.,

orcid.org/0000-0001-7428-7145

*доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*

Статтю присвячено дослідженню семантичних особливостей і способів творення англійськомовних кінематографічних термінів. У статті дається визначення понять «кінематографічний термін», «термінологізація», «метафора», «ретермінологізація», встановлюються способи творення англійськомовних термінів загалом і з'ясовується роль семантичного способу творення англійськомовних кінематографічних термінів, виокремлюються також їх основні тематичні групи.

Кінематографічний термін є засобом позначення фахового поняття галузі кінематографії (технічного, мистецтвознавчого). Творення термінів англійської мови відбувається здебільшого семантичним способом (метонімізація та метафоризація як використання знака однієї предметної сфери на позначення іншої), запозичення, калькування з інших мов, морфологічних способів словотворення, із застосуванням інтернаціональних елементів, аббревіації.

Семантичний спосіб творення був ключовим у формуванні англійськомовної кінематографічної терміносистеми на початку її розвитку. Він здійснювався шляхом термінологізації одиниць загальноживаної лексики, що полягає у спеціалізації їх значення та набуття ними ознак термінологічних одиниць, та ретермінологізації термінів з інших галузей, тобто зміни їх термінологічного значення при переході з однієї термінологічної системи в іншу. Основним семантичним механізмом творення термінів кінематографії англійської мови є метафора.

Основними тематичними групами кінематографічних термінів англійської мови є терміни на позначення об'єктів і засобів кінообладнання, терміни на позначення якостей, технічних характеристик об'єктів і засобів кінообладнання, терміни на позначення періодів, видів зйомок і технік кіновиробництва, терміни на позначення жанрів та піджанрів кінофільмів, терміни на позначення професій людей, зайнятих у кіновиробництві.

Ключові слова: англійська мова, метафора, семантичний спосіб творення, тематична група, термінологізація, ретермінологізація.

The article is devoted to the research of semantic features and ways of creating of English-language cinematographic terms. The definitions of the notions «cinematographic term», «terminologization», «metaphor», «reterminologization» are given in the article. Ways of creating of English-language terms are determined, the role of semantic way of creating of English-language cinematographic terms is clarified, their main thematic groups are also revealed in the article.

The cinematographic term is viewed as a means of denoting of a professional notion from the sphere of cinematography (technical, art history). English-language terms are usually created semantically (by means of metonymization and metaphorization in which a sign of one subject area is used to designate another), by borrowing, calqueing from other languages, morphologically, abbreviating, with the help of using international elements.

The semantic way was basic one in creating English-language cinematographic terminological system at the beginning of its development. It was done by means of terminologization of units of common vocabulary, revealing in their specialization and acquiring terminological meaning by them, as well as by reterminologization of terms from other spheres, actualizing in changes of their terminological meanings because of transferring from one terminological system to another. The main semantic mechanism of creating units of English cinematographical terminology is metaphor.

The main thematic groups of cinematographic terms in English are terms for designating objects and means of film equipment, terms for designating qualities and technical characteristics of objects and means of film equipment, terms for designating periods, types of filming and techniques of film production, terms for designating genres and subgenres of films, terms for designating professions of people engaged in film production.

Key words: english language, metaphor, semantic way of creating, thematic group, terminologization, reterminologization.

Постановка проблеми. В результаті постійного виникнення нових понять позамовної дійсності та одиниць їх іменування розвива-

ється й модифікується концептуальна система людини, здійснюється переосмислення наявного потенціалу мовних засобів, його трансформація

та інтегрування для подальшого використання як номінації [1, с. 78]. Оскільки значну частину лексичного фонду будь-якої мови складає фахова термінологічна лексика, то цілком природно, що лінгвісти приділяють особливу увагу дослідженню семантичних особливостей термінів. Як і багато інших термінологічних систем, кінематографічна, зокрема, ввібрала в себе багато термінів з інших термінологічних сфер, оскільки ця галузь інтенсивно використовувала досягнення всіх інших сфер науки та техніки, мистецтва та культури, що й зумовило її семантичне розмаїття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У вітчизняному мовознавстві семантичні особливості кінематографічних термінів є малодослідженими. Зустрічаються лише поодинокі статті, присвячені вивченню способів творення англійської кінематографічної термінології, в яких дослідники говорять про те, що визначальним серед них є семантичний. Зокрема, це праці таких науковців як Е.О. Куц [6], Т.Н. Орел [7], О.С. Петровської [8]. Саме малодослідженість теми й зумовлює актуальність нашої наукової розвідки.

Постановка завдання. Мета статті полягає у визначенні семантичних особливостей та способів творення англійських кінематографічних термінів, а завданнями є визначення понять «кінематографічний термін», «семантична спеціалізація», «метафора», «термінологізація», «ретермінологізація», встановлення основних способів творення англійських термінів загалом і з'ясування ролі семантичного способу у творенні англійських кінематографічних термінів, зокрема, виокремлення їх основних тематичних груп.

Виклад основного матеріалу. Під кінематографічною термінологією ми розуміємо сукупність термінів кінематографії (технічної, мистецтвознавчої), яка відображає спеціальні поняття відповідної галузі. Отже, кінематографічний термін є засобом позначення поняття кінематографії.

Творення термінів англійської мови відбувається здебільшого шляхом семантичної деривації (метонімізації та метафоризації як використання знака однієї предметної сфери на позначення іншої), запозичення, калькування з інших мов, морфологічних способів словотворення, із застосуванням інтернаціональних елементів, стандартних спеціалізованих морфем (терміноелементів), абрєвіації, шляхом креації – створення абсолютно нового знака [4, с. 24].

Семантичний спосіб термінотворення був одним із перших словотворчих прийомів утворення термінологічних найменувань у кінематографічній термінології англійської та української

мов [3, с. 33]. Шлях пристосування загальнозвичайних слів як термінологічних позначень проходив, як правило, через семантичну спеціалізацію, яка починалась із вживання їх в особливих контекстах. Під спеціалізацією розуміємо набуття такими словами спеціального, галузевого, термінологічного значення [2, с. 19].

Слова, які були взяті із загальнолітературної мови та пристосовані для найменування спеціальних понять, нерідко могли використовуватись одночасно в декількох галузях, у різних сферах. Це були в основному багатозначні за своєю семантичною структурою слова. У спеціальних галузях знань ці слова вживалися для вираження одного із притаманних їм термінологічних значень, яке виділялось контекстуально [9, с. 32]. При цьому вони не втрачали свого зв'язку із загальною мовою, залишались його належністю.

Зазначимо, що галузеві підсистеми термінологічної лексики формуються та розвиваються не ізольовано одна від одної, а в тісній взаємодії. Кожна підсистема відображає в собі вплив іншої підсистеми, що призводить до ускладнення форм зв'язку, виникнення нових структур і як наслідок – до взаємозбагачення підсистем. Усе це підвищує внутрішню активність підсистем, активує міграцію термінологічної лексики як у лексико-семантичній системі однієї мови, так і між терміносистемами різних мов. При вторинному використанні терміна закономірно виникає смислова модифікація концептуальної структури його значення, що, відповідно, призводить до його багатозначності.

Традиційно використовуваний у кінотермінології, як і в багатьох галузевих термінологіях, семантичний спосіб термінотворення був особливо активним на початку утворення термінологічних систем та позначився у своєму розвитку стихійністю, несистемністю й нестандартизованістю. На цьому етапі розвитку терміносистем саме метафора була єдиним способом систематизації значень [6, с. 309]. Попри всій різноманітності дефініцій цього мовного явища, більшість із них зводиться до такого: «метафора є перенесенням незвичного імені з роду на вид, або з виду на рід, або з виду на вид, або за аналогією» [3, с. 13]. Метафоричне перенесення здійснюється на основі ознак суміжності явищ, які позначаються, наприклад: *crane* –

- 1) загальнозвичайн. журавель, цапля;
- 2) тех. вантажопідійомний кран;
- 3) кін. мікрофон, який кріпиться до спеціальної тичини.

Для термінотворення шляхом метафоричного перенесення значень характерно те, що об'єкт тер-

мінування має певну спільну рису з тим предметом чи явищем, назва якого використовується у ролі терміна. Це може бути схожість за зовнішнім виглядом, за виконуваною функцією, за кількісною ознакою, за розміщенням, за формою, за призначенням, за виникненням, за суміжністю понять та інше. На провідну роль метафорики у сприйнятті фрагментів дійсності та їх означенні вказує, зокрема, І.М. Кобозева, зазначаючи, що «ми не тільки «говоримо метафорами», але навіть «живемо» ними, сприймаючи світ крізь призму метафоричних моделей і відповідно діючи в ньому» [5, с. 134].

Спостереження за фактичним матеріалом свідчать, що між словником загальних національних літературних мов і термінологічною сферою кінематографії, як і інших галузей знання, відбувається глибока та складна взаємодія за двома напрямками: лексичному і структурному. Термінологізація, ретермінологізація є поширеними видами цієї взаємодії. Термінологізація загальнолітературних лексичних одиниць і ретермінологізація лексичних одиниць інших підмов науки та техніки – це активний спосіб термінотворення в сучасних європейських мовах, результат семантичної деривації в рамках готового мовного знака, заснований на звуженні та спеціалізації значення слова або на метафоричному й метонімічному перенесенні значень, зумовлених певним оточенням [36, с. 76].

Під час термінологізації звукова оболонка уже існуючого в загальнонаціональній літературній мові слова (або словосполучення) використовується для позначення нового предмета чи явища в цілях спеціальної комунікації [3, с. 44]. Це найменування, що носить непрямий/вторинний характер, набуває нового термінологічного значення, яке включається у смислову структуру слова як самостійне значення, пов'язане з іншими значеннями відношеннями семантичного творення. Нове термінологічне значення слова при співвідношенні з іншими значеннями утворює опозиції на основі загального семантичного інваріанта і протиставлення їм за диференційною ознакою: пряме значення – переносне значення; загальне значення – спеціалізоване значення. Наприклад, такі англійські слова, як *tape* та *set up*, котрі вживаються і в загальнолітературній мові, і в підмовах кінематографії, і в інших галузях науки та техніки, мають такі відповідники:

– *tape* – стрічка, тасьма, рулетка, телеграфна стрічка, магнітофонна стрічка, фінішна стрічка, феромагнітна стрічка, магнітофонний запис, вимірювальний метр, мірна рулетка, кіноплівка [10, с. 312].

– *set up* – виправка, осанка, змова, інтрига, установка, насадка, настройка, регулювання, зібраний прибор, джазовий оркестр, установка кінокамери, мізанкадр [10, с. 285].

Під час ретермінологізації звукова оболонка вже наявного терміна в одній галузі знання застосовується для позначення спеціально-професійного поняття з іншої сфери знання [3, с. 45]. При цьому відбувається, як правило, повне або часткове переосмислення цього терміна. Наприклад, у кінотерміносистему англійської мови з терміносистеми фотосправи було перенесено такі терміни: *focus* – фокус, *lens* – об'єктив. Підтвердженням термінологізації та ретермінологізації, на нашу думку, варто вважати занесення слова в одно-, дво- чи багатомовний словник із певної спеціальності та його функціонування в науковій мові для вираження спеціально-професійного поняття.

Необхідно підкреслити той факт, що термінологізованими та ретермінологізованими є не тільки англійські однокомпонентні терміни галузі, але й двокомпонентні. Спостереження за мовним матеріалом свідчать, що в терміносистемі кіно досліджуваної мови функціонують такі двокомпонентні терміни як: *viewing angle* – кут огляду, *color shift* – кольоровий зсув, *blanking time* – тривалість гасіння, *throw ratio* – проєкційне відношення, *single picture* – кінокадр (окремий кадр на кіноплівці) та інші.

Аналіз корпусу англійської кінематографічної термінологіки дозволив виокремити основні тематичні групи термінів:

1) терміни на позначення об'єктів і засобів кінообладнання (*aperture* – апертура, *layout sheet* – монтажний лист, *shot* – кадр, *take* – дубль, *photographic filter* – кольоровий фільтр, *montage* – монтаж);

2) терміни на позначення якостей, технічних характеристик об'єктів і засобів кінообладнання (*image graininess* – зернистість відображення, *fine-grained film* – дрібнозерниста кіноплівка, *film contrast* – контрастність кіноплівки);

3) терміни на позначення періодів, видів зйомок і технік кіновиробництва (*time of exposure* – час експонування, *scenario planning* – сценарний період, *combined shooting* – комбінована зйомка, *high-speed recording* – рапід-зйомка, *pre-production period* – період підготовки до зйомок фільму);

4) терміни на позначення жанрів та піджанрів кінофільмів (*documentary film* – документальний фільм, *blockbuster* – блокбастер, *fantasy* – фільм-фантастика, *mystery* – детектив, *thriller* – трилер);

5) терміни на позначення професій людей, зайнятих у кіновиробництві (*art director – художній режисер, camera operator – оператор, director of photography – режисер-оператор, screen writer – сценарист*).

Висновки. Отже, семантичний спосіб творення англомовної кінематографічної термінології був основним на початку її розвитку. Змінюючи своє значення шляхом термінологізації та ретермінологізації, одиниці надходили до неї із загальноживаної мови та інших галузей. Основними тематичними групами кінематогра-

фічних термінів англійської мови є терміни на позначення об'єктів і засобів кінообладнання, терміни на позначення якостей, технічних характеристик об'єктів і засобів кінообладнання, терміни на позначення періодів, видів зйомок і технік кіновиробництва, терміни на позначення жанрів та піджанрів кінофільмів, терміни на позначення професій людей, зайнятих у кіновиробництві. **Перспективи** подальших досліджень убачаємо в аналізі структурно-семантичних особливостей англомовних термінів галузі кінематографії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Головин Б.Н., Корбин Р.Ю. Лингвистические основы учения о терминах. Москва : Высшая школа, 1987. 104 с.
2. Дубічинський В.В., Васенко Л.А. Прикладне термінознавство : начальний посібник. Харків : НТУ «ХПІ», 2003. 145 с.
3. Д'яков А.С., Кияк Т.Р., Куделько З.Б. Основы терминотворения. Київ : Академія, 2000. 218 с.
4. Казарина С.Г. Типологические характеристики отраслевых терминологий. Краснодар : Изд-во Кубанской государственной медицинской академии, 1998. 276 с.
5. Кобозева И.М. Семантические проблемы анализа политической метафоры. *Вестник Московского университета: Серия 9. Филология*. 2001. № 6. С. 132–148.
6. Куц Е.О. Історія розвитку, структурно-семантичні особливості та способи творення кінематографічних термінів англійської мови. *Науковий вісник Чернівецького університету* : збірник наукових праць. Чернівці : Видавничий дім «Родовід», 2014. Випуск 690–691: Германська філологія. С. 308–313.
7. Орел Т.Н. Структура и номинативно-образовательные характеристики английской терминотворения телекоммуникации. Москва : Изд-во Моск. ун-та имени В. Ломоносова, 2005. 286 с.
8. Петровская О.С. Специфика семантики термина отрасли кинематографии. *Интеграция науки и производства* : 1ая Международная научно-практическая конференция ТГТУ. Тамбов, 2008. С. 152–154.
9. Соловйова Н.В. Функціонально-стилістична диференціація фахової лексики. Полтава : Бліц, 2000. 115 с.
10. Longman Dictionary of the English Language and Culture / ed. by A.S. Hornby. London : Longman, 1992. 1528 p.

УДК 811.111 (41J)'342

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2020.14-1.11>

ПРОСОДИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МОВЛЕННЯ ЧОТИРЬОХ РЕГІОНІВ ІРЛАНДІЇ

PROSODIC CHARACTERISTICS OF SPEECH OF THE REPRESENTATIVES OF THE FOUR REGIONS OF IRELAND

Бубнов Д.В.,

orcid.org/0000-0002-0575-777X

аспірант кафедри теоретичної і прикладної фонетики англійської мови
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

У пропонованій статті досліджено регіональні просодичні особливості ірландської англійської. Становлення національного варіанта ірландської англійської стало можливим завдяки унікальній лінгвістичній ситуації, яка склалася в результаті тривалого історичного процесу встановлення контактів між англійською мовою Великої Британії та кельтською мовою на території Ірландії. Починаючи з XIX ст. і дотепер англійська мова Ірландії, котра має неоднорідну структуру і склалася під постійним впливом ірландської мови, відома як Hiberno-English, посідає чільне місце в мовній спільноті Ірландії. Вона має статус другої державної мови, вживається різноманітними соціальними верствами населення, виконує всі функції національної мови.

В результаті історично зумовленого взаємовпливу двох мов – ірландської та англійської – з'явилась ірландська англійська – варіант англійської, який відображає ірландський вплив на всіх лінгвістичних рівнях, починаючи зі звукового ладу й ритму, і закінчуючи словниковим складом, ідіоматичними висловами і структурою речення.